

Перспективи подальших досліджень. Полягають у деталізації ключових понять, формуванні змісту навчального матеріалу, технології побудови модульних елементів з конкретної дисципліни, також методичних вказівок з організації та проведення навчальних занять за допомогою модульної системи навчання.

ЛІТЕРАТУРА

- Анісімов, 2011a* Анісімов М. В. Теоретико-методологічні основи прогнозування моделей у професійно-технічних навчальних закладах: [монографія] / М. В. Анісімов. – Київ-Кіровоград: Поліграфічне підприємство «ПОЛІУМ», 2011. – 464 с.: 68 іл., таблиць 37.
- Анісімов, 1997* Анисимов М. В. Електротехніка з основами промислової електроніки: лабораторний практикум: навч. посіб. / М. В. Анисимов. – К.: Вища шк., 1997. – 160 с.
- Анісімов, 1997b* Анисимов М. В. Освітлення і силове електроустаткування: Лабораторний практикум: навч. посіб. / М. В. Анисимов. – К.: Либідь, 1997. – 144 с.
- Анісімов, 2007* Анісімов М. В. Практикум з електромонтажних робіт: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. / М. В. Анісімов, С. О. Кононенко. – Кіровоград: Поліграфічне підприємство «ПОЛІУМ», 2007. – 172 с., 98 іл., Таблиць 12.
- Анісімов, 1998* Анисимов М.В., Анисимова Л.М. Креслення: Підручник. – К.: Вища шк. 1998. – 239 с.: іл

REFERENCES

- Anisimov, 2011a* Anisimov M. V. Teoretyko-metodolohichni osnovy prohnozuvannya modeley u profesiyno-tekhnichnykh navchal'nykh zakladakh: [monohrafiya] / M. V. Anisimov. – Kyuyiv-Kirovohrad: Polihrafichne pidpryyemstvo «POLIUM», 2011. – 464 s.: 68 il., tablyts' 37.
- Anisimov, 1997* Anysymov M. V. Elektrotekhnika z osnovamy promyslovoyi elektroniky: laboratornyy praktykum: navch. posib. / M. V. Anysymov. – K.: Vyshcha shk., 1997. – 160 s.
- Anisimov, 1997b* Anysymov M. V. Osvitlennya i sylove elektroustatkuvannya: Laboratornyy praktykum: navch. posib. / M. V. Anysymov. – K.: Lybid', 1997. – 144 s.
- Anisimov, 2007* Anisimov M. V. Praktykum z elektromontazhnykh robot: navch. posib. – 2-he vyd., pererob. i dop. / M. V. Anisimov, S. O. Kononenko. – Kirovohrad: Polihrafichne pidpryyemstvo «POLIUM», 2007. – 172 s., 98 il., Tablyts' 12.
- Anisimov, 1998* Anysymov M.V., Anysymova L.M. Kreslennya: Pidruchnyk. – K.: Vyshcha shk. 1998. – 239 s.: il

Надійшла до друку 10.08.2014.

УДК 378.147:351.74

Юрій Березний

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У статті висвітлюється особливості професійного самовдосконалення майбутніх фахівців правоохоронних органів в умовах реформування системи МВС, розкривається поняття «професійне самовдосконалення», елементи і показники професійного самовдосконалення майбутніх фахівців правоохоронних органів, подається аналіз дослідження даної проблеми.

Ключові слова: фахівець правоохоронних органів, професійне самовдосконалення, самовиховання, саморозвиток, самоосвіта, самооцінка професійної компетентності.

В статье освещаются особенности профессионального самоусовершенствования будущих специалистов правоохранительных органов в условиях реформирования системы МВД, элементы и показатели профессионального самоусовершенствования будущих специалистов правоохранительных органов, представляется анализ исследования данной проблемы.

Ключевые слова: будущий специалист, правоохранительные органы, профессиональное самоусовершенствование, самовоспитание, саморазвитие, самообразование, самооценка профессиональной компетентности.

The article reveals the peculiarities of professional self-education of the future professionals of the law enforcement system in the conditions of the reformation of the Ministry of the Inner Affairs, the meaning of the term «professional self-education» is observed, the elements and the dates of the professional self-education of the future specialists of the enforcement system are obtained, the analyses of the problem is revealed.

Key words: specialist of the enforcement system, professional self-education, self-development, self-notes, self-esteem of the professional competence.

Постановка проблеми. Система правоохоронних органів України є суб'єктом активних прогресивних перетворень. Значне омолодження кадрового ресурсу, відсутність оптимальних матеріально-технічних та морально-психологічних умов адаптації молодих спеціалістів у практичних органах, недостатньо розвинутий менеджмент у правоохоронній системі, недосконале нормативно-правове забезпечення правоохоронної діяльності, утрата довіри населення до захисників правопорядку негативно впливають на механізм формування правоохоронців-професіоналів.

Майбутній правоохоронець має стати моральним еталоном молодій людині, взірцем громадянськості, толерантності та високої духовності. За умов швидкого зростання ритму й темпу життя, що спричиняє підвищення вимог до людини як члена суспільства загалом і як творчої, активної особистості зокрема, дослідження механізмів, форм самовдосконалення набуває актуальності

Особлива увага в системі військової освіти приділяється вищим навчальним закладам МВС України, оскільки від успіху професійної підготовки майбутніх правоохоронців залежить стан правової культури, свідомості, дотримання норм моралі та права всіх громадян. Професійне самовдосконалення в системі професіоналізації правоохоронців є суттєвим для освітніх установ, які вимушені реагувати на сучасні соціальні зміни, оскільки працюють із підростаючим поколінням, найбільш відкритим для усього нового. Освітні процеси мають бути спрямовані на забезпечення гармонійного розвитку молодій людині, вважати її активним суб'єктом життєдіяльності з певним соціальним досвідом комфортного існування в соціумі. Ці завдання особливо актуалізуються, коли йдеться про молодих людей, професія яких – захищати законність та права громадян .

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що наукові дослідження проблем самовдосконалення майбутнього професіонала в процесі фахової підготовки ґрунтуються на положеннях і висновках

сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень). У наукових дослідженнях проблему самовдосконалення особистості розкриває гуманітарна лінія психології, яка розширює можливості свідомості, вивільняє місце для духовного зростання, розкриття людиною своєї суті (Р. Бернс, М. Боришевський, М. Боуен, Г. Ковальов, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу, Ю. Орлов, К. Роджерс, Л. Рувинський та ін.).

У педагогіці ідеї самовдосконалення активно розроблялись відомими науковцями (А. Макаренко, М. Монтессорі, А. Мудрик, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський). Сучасні педагоги, методисти теж не залишали поза увагою проблеми самовдосконалення (Г. Андрєєва, І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, А. Капська).

Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх правоохоронців до професійної діяльності розглянуто у дисертаційних дослідженнях: формування комунікативних якостей особистості майбутнього фахівця податкової міліції у вищому навчальному закладі (С. Богдан), підготовка курсантів вищих навчальних закладів МВС України до роботи в міжнародних правоохоронних організаціях (Л. Дягільєва), формування комунікативних умінь у курсантів вищих закладів освіти МВС (М. Ісаєнко), формування професійної правової свідомості курсантів на початковому етапі навчання у вищих навчальних закладах МВС України (О. Косарєвська), педагогічні умови формування професійної культури працівників органів внутрішніх справ (І. Михайліченко), підготовка майбутніх працівників органів внутрішніх справ до соціальної та виховної роботи з підлітками (О. Федоренко), теоретичні та методичні засади формування соціально-професійної зрілості курсантів вищих навчальних закладів МВС України (Г. Яворська), естетична складова професійної підготовки майбутніх правоохоронців (Ю. Орел-Халік).

Мета статті: проаналізувати стан досліджуваної проблеми на сучасному етапі, розкрити особливості самовдосконалення майбутніх фахівців правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. Самовдосконалення майбутніх фахівців правоохоронних органів здійснюється за двома векторами – особистісним та професійним. При цьому особистісне самовдосконалення передбачає свідому та систематичну роботу над самим собою, а під професійним самовдосконаленням майбутніх фахівців правоохоронних органів ми розуміємо поєднання взаємопов'язаних і взаємозалежних процесів: професійного самовиховання як цілеспрямованої активної діяльності, що має на меті формування і вдосконалення у себе позитивних і усунення негативних якостей у відповідності до вимог службової діяльності майбутнього правоохоронця, та професійної самоосвіти як цілеспрямованої роботи з розширення та поглиблення своїх професійних знань, удосконалення та набуття відповідних навичок і умінь під час навчання у вищому навчальному закладі МВС [Діденко, 2001].

Також поняття «професійне самовдосконалення» тісно взаємодіє з поняттями «самовиховання», «самоосвіта», «саморозвиток».

У психологічній енциклопедії наведено таке визначення сутності поняття: «самовиховання – свідомо діяльність людини, спрямована на формування своєї особистості до поставленої мети [Педагогічний словник, 2001, с. 312]». Як психологи, так і педагоги наголошують на тому, що метою самовиховання людини є вдосконалення самої себе, вироблення у себе позитивних якостей, звичок і подолання негативних [Наумчик, 2006, с. 408].

Самовиховання, на думку білоруських учених [Моляко, 2007], виникає у процесі соціалізації і виховання та забезпечує людині позицію суб'єкта соціалізації. Сьогодні складно знайти наукове дослідження з гуманітарних наук без згадування якості саморозвитку, притаманної людині. Саморозвиток – процес цілеспрямованого впливу особистості на себе з метою вироблення чи шліфування фізичних і моральних якостей, сутнісних сил, духовної сфери, активізації здібностей, нахилів і формування необхідних для життєдіяльності, а також – самореалізації нових знань, умінь і навичок. Саморозвиток визначає потребу людини в саморусі, готовність змінюватися на краще, відкритість до інновацій, гнучке ставлення до зовнішніх впливів, відмова від консерватизму і догматизму [Енциклопедія освіти, 2008, с. 801].

Сучасні науковці розглядають самоосвіту як самостійну пізнавальну діяльність людини, спрямовану на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей і задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо [Енциклопедія освіти, 2008, с. 798].

Співвідношення особистісного і професійного самовдосконалення є суттєвим зв'язком між характеристиками мотивації особистісного і відповідними характеристиками професійного самовдосконалення.

У нашому розумінні *професійне самовдосконалення майбутнього фахівця* – це цілеспрямована діяльність, спрямована на систематичне формування й розвиток позитивних та усунення негативних особистісно-професійних якостей відповідно до професіограми, усвідомлених функцій професійної діяльності [Діденко, 2001].

Зазначимо, що професійне самовдосконалення – явище, що властиве тільки людині, яка усвідомлює себе як майбутнього фахівця. Вдаючись до самовиховання, особистість прагне оволодіти тими особистісними та професійними якостями, що якнайбільше сприяли б їй у виконанні професійних функцій. Мотивація професійного самовдосконалення майбутніх фахівців правоохоронних органів є складним динамічним конструктом і має свою специфіку, зумовлену особливостями професійної діяльності. У контексті згаданого доцільним є врахування факторів, що гальмують (пришвидшують) процес професійного самовдосконалення особистості – психологічні бар'єри. Підґрунтям

для виникнення психологічних бар'єрів є певні кризи в процесі розвитку особистості, що виявляються у таких формах: порушення розвитку, вікові кризи, криза ідентичності, криза авторитетів, переживання відчуження, порушення оцінки свого фізичного вигляду, нарцисичні кризи, криза Я-концепції [Вишнякова, 2000, с. 55-61]. Поява або зникнення бар'єра виявляється у вигляді зміни суб'єктивного ставлення до ситуації або зміни мотивів стосовно розв'язуваного завдання.

Отже, у структурі мотивації професійного самовдосконалення можна виділити три взаємопов'язаних складові:

- мотивація самовиховання;
- мотивація саморозвитку;
- мотивація самоосвіти.

Поєднання вказаних структурних елементів утворює цілісний процес формування мотивації професійного самовдосконалення. При цьому кожен складник має певну самостійність, бо в його рамках розв'язуються певні завдання, без реалізації яких не відбудеться цілісний процес професійного розвитку людини.

Аналіз джерел [Діденко, 2001; с. 3] дає підстави виокремити такі показники професійного самовдосконалення:

- суб'єктивна модель професіонала (у нашому випадку – майбутнього правоохоронця);
- мотиви професійної діяльності;
- самооцінка професійної компетентності;
- особливості реалізації професійних цілей.

Для процесу професійного самовдосконалення характерним є домінування рефлексивної активності з переосмислення і упорядкування різних аспектів власного досвіду. В результаті такої активності формуються особистісні сенси різного рівня узагальненості. При цьому вся різноманітність та багатоаспектність факторів, які слугують структурними компонентами навчально-виховного процесу (аудиторна та позааудиторна діяльність), не вичерпується функціонуванням рефлексивних механізмів. Необхідним є урахування засобів та прийомів, спрямованих на активізацію професійного самовдосконалення. У ролі такого підходу можна розглядати інтеграцію мотивації особистості і професійного самовдосконалення.

Окрім того, здійснений аналіз методологічних підходів, наукових розвідок з проблем професійного самовдосконалення, дає змогу зробити висновок, що цей феномен є найбільш адекватною формою самоосвіти, саморозвитку та самовиховання особистості, що виявляється в її самоактуалізації та самореалізації як професіонала [Енциклопедія освіти, 2008].

Специфікою саме вищих навчальних закладів МВС України є поєднання академічної підготовки юристів за спеціальністю

«Правознавство» з професійною підготовкою працівників міліції. Ця специфіка вимагає такої систематичної роботи майбутніх правоохоронців протягом усього періоду навчання, що сприяла б підвищенню якості знань і розвитку творчих здібностей курсантів, формуванню у них потреби і навичок до освіти та самоосвіти упродовж всього життя, прийняттю принципів гуманізації як невід'ємної складової професійної діяльності, закріпленню в свідомості майбутнього правоохоронця образу його покликання, який відповідає основним вимогам до ділових, моральних і особистісних якостей працівників органів внутрішніх справ, забезпечуючи, таким чином, належне проходження ознайомлюючої і навчальної практики, стажування та наступне виконання функціональних обов'язків на відповідних посадах у практичних підрозділах.

Таким чином, ми розглядаємо навчальне середовище вищого навчального закладу МВС України як систему чинників, що мають вплив на характер розвитку особистості курсанта, та при наявності сприятливих педагогічних умов забезпечують ефективність професійного самовдосконалення [Моляко, 2007]. У контексті розв'язання завдань нашого дослідження, серед таких чинників ми виділяємо: 1) відповідний комплекс програмних засобів, що сприяють засвоєнню навчального матеріалу; 2) послідовність вивчення циклів дисциплін; 3) поєднання різноманітних методів і форм проведення занять; 4) використання нових освітніх технологій у навчальному процесі; 5) активна взаємодія учасників навчального процесу із соціальним і культурним середовищем (їх вплив один на одного); 6) організація різних видів практики; 7) взаємодія викладача, офіцерського складу та майбутнього правоохоронця; 8) ненав'язливість навчального середовища (у майбутнього правоохоронця повинно скластися відчуття, що він самостійно винайшов рішення проблеми) при одночасному контролі навчання та дисципліни; 9) цілеспрямоване набуття власного досвіду відносин у колективі, особистісного та соціально цінного, через моделювання соціального устрою; 10) просторове оточення організації занять; 11) сприятливий психологічний та соціальний клімат [Енциклопедія освіти, 2008].

Висновки. В умовах сьогодення зростає потреба у фахівцях, які б мали ґрунтовні професійні знання і були б здатні до практичного застосування цих знань у різних професійних ситуаціях. Ця специфіка вимагає такої систематичної роботи майбутніх правоохоронців протягом усього періоду навчання, що сприяла б підвищенню якості знань і розвитку творчих здібностей курсантів, формуванню у них потреби і навичок до освіти та самоосвіти упродовж всього життя, прийняттю принципів гуманізації як невід'ємної складової професійної діяльності, закріпленню в свідомості майбутнього правоохоронця образу його покликання, який відповідає основним вимогам до ділових, моральних і особистісних якостей працівників органів внутрішніх справ, забезпечуючи, таким чином, належне проходження ознайомлюючої і навчальної практики, стажування

та наступне виконання функціональних обов'язків на відповідних посадах у практичних підрозділах.

Науковий аналіз психологічної та педагогічної літератури дав змогу визначити, що професійне самовдосконалення майбутніх працівників правоохоронних органів – це поєднання взаємопов'язаних і взаємозалежних процесів: професійного самовиховання як цілеспрямованої активної діяльності з формування і вдосконалення в себе позитивних і усунення негативних якостей у відповідності до вимог службової діяльності майбутніх працівників правоохоронних органів, та професійної самоосвіти як цілеспрямованої роботи під час навчання у вищому навчальному закладі МВС України із розширення і поглиблення своїх професійних знань, удосконалення та набуття навичок і умінь, необхідних для виконання службових обов'язків.

Тому, професійне самовдосконалення майбутніх фахівців правоохоронних органів розуміємо як процес досягнення професійних вершин у сфері правоохоронної діяльності на усвідомленій акмеологічній основі; найвищий рівень професійної компетентності майбутнього правоохоронця; динамічну систему, здатну до саморозвитку, самовиховання та самоосвіти на основі усвідомленого образу Я-професіонала та професійної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

- Вишнякова, 2000* – Вишнякова Н. В. Творческая зрелость личности и уровни достижения АКМЕ /Н. В. Вишнякова // Акмеология – 2000. Методические и методологические проблемы. – СПб. : Изд-во «Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия», 2000. – Вып. 5. – С. 55-61.
- Діденко, 2001* – Діденко О. В. Професійне самовдосконалення як чинник фахової підготовки майбутніх офіцерів / О. В. Діденко // Психолого-педагогічна проблема на рубежі тисячоліть: саморозвиток особистості: Зб. наук. праць: За результатами Міжнар. наук.-практ. конф. – Хмельницький, 2001. – С. 72-74.
- Енциклопедія освіти, 2008* – Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- Єрахторіна, 2013* – Єрахторіна О. М. Самовдосконалення особистості у науковій рефлексії і реалізації біографічних проєктів: [монографія] / Ольга Єрахторіна. – Х. : Вид-во Іванченка І. С., 2013. – 215 с.
- Моляко, 2007* – Моляко В. О. Творча діяльність в ускладнених умовах: науково-метод. посіб. / [Моляко В. О., Коваленко А. Б., Мойсеєнко Л. А. та ін.]; за заг. ред. О. Моляко. – К., 2007. – 308 с.
- Наумчик, 2006* – Наумчик В. Н. Педагогический словарь /В. Н. Наумчик, М. А. Паздников, О.В. Ступакевич. – Минск : Адукацыя і выхаванне, 2006. – 280 с.
- Психологічна енциклопедія, 2006* – Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
- Педагогічний словник, 2001* – Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

REFERENCES

- Vygotskij, 1956 – Vygotskij L. S. Izbrannye psihologicheskie issledovaniya. Myshlenie i rech'. Problemy psihologicheskogo razvitiya rebenka / Pod red. A. N Leont'eva., A. R. Luriya – M.: Izd. APN RSFSR, 1956. – 519 s.

- Davydov, 1986 – Davydov V. V. Problemy razvivayushchego obucheniya: Opyt teoreticheskogo i ehksperimental'nogo psihologicheskogo issledovaniya / V. V. Davydov. – М.: Pedagogika, 1986. – 240 s.
- Korotov, 1980 – Korotov V. M. Vospityvayushchee obuchenie / V. M. Korotov. – М.: Prosveshchenie, 1980. – 192 s.
- Lomov, 1977 – Lomov B. F. Osnovy inzhenernoj psihologii / Uchebn. posobie dlya vtuzov (B. A. Dushkov, B. F. Rubahin, B. A. Smirnov); Pod red. chl.-kor. APN SSSR, prof. B. F. Lomova. – М.: Vyssh. shk., 1977. – 335 s.
- Menchinskaya, 1958 – Menchinskaya N. A. Psihologiya primeneniya znanij k resheniyu uchebnyh zadach // Psihologiya primeneniya znanij k resheniyu uchebnyh zadach / N. A. Menchinskaya. – М.: Izd-vo APN RSFSR, 1958. – 416 s.
- Rubinshtejn, 1958 – Rubinshtejn S. A. O myshlenii i putyah ego issledovaniya / S. A. Rubinshtejn. – М.: Izd-vo AN SSSR, 1958. – 147 s.
- Thorzhevs'kij, 2000 – Thorzhevs'kij D. O. Metodika trudovogo ta profesijnogo navchannya. – СН. II. Zagal'ni zasadi metodiki trudovogo navchannya / D. O. Thorzhevs'kij. – К.: NPU im. M. P. Dragomanova, 2000. – 184 s.
- Ushins'kij, 1983.– Ushins'kij K. D. Vibrani pedagogichni tvori: V 2-h t. / Redkol.: V. M. Stoletov ta in. – К.: Rad. shk., 1983. – Т. 1. – 489 s.

Надійшла до друку 27.08.2014.

УДК 373.5.016:744

Анатолій Брехунець

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНИХ ПОНЯТЬ НА УРОКАХ КРЕСЛЕННЯ

Шкільний предмет «Креслення» – один із тих, які важко засвоюються учнями. Одна з причин полягає в тому, що в ньому багато специфічних понять та термінів, засвоєння яких вимагає добре розвиненого абстрактного і понятійного мислення. На даний час не визначена продуктивна методична система формування понять шкільного предмета «Креслення» в учнів 8-9-х класів, яка повинна сприяти покращенню якості їх графічної підготовки, підвищенню успішності, загальному розвитку та забезпеченню наступності в подальшому навчанні.

Вчені не однаково розглядають процес формування понять, але всі вони пов'язують його з активним процесом мислення, практичною і розумовою діяльністю особи.

Важливою умовою успішного засвоєння понять є організація пізнавальної діяльності учнів, при якій формування понять відбувається в процесі їх практичного застосування до відповідного матеріалу. Це вимагає планомирного керівництва з боку вчителя розвитком дій учнів на основі врахування їхніх психологічних особливостей на різних етапах засвоєння, що веде до формування понять, які глибоко розкривають відповідну частину дійсності навколишнього світу.

У традиційно сформованій методиці навчання креслення формування графічних понять виступає як результат аналітико-синтетичної діяльності нервової системи учня. Шлях формування поняття в основному має такий вигляд: предмети і пов'язані з ним відчуття → сприйняття → уявлення → поняття → слово, при цьому необхідно враховувати, наскільки відомі і зрозумілі учневі даного віку ті ознаки, які розкривають зміст поняття, що вводиться.

Більшість вчених вказують, на головний шлях формування понять - навчання, в процесі якого основну роль відіграє зміст навчання та орієнтовна основа дій з предметами, які входять до складу понять.

Ключові слова: графічні поняття, креслення, зміст навчання, формування понять.